

LIBER III.

Reliquam partem Epistolæ Cresconii, singula breviter ex ordine refellens, percurrit.

I. Si tardorum mihi ingenia curanda non essent, qui intelligere nequeunt, me duobus voluminibus superioribus ad causam totam, quæ tua, frater Cresconi, epistola continetur, multis modis ita respondisse, ut etiam illa quæ ibi restant, jam soluta atque frustrata sint, jam debuit a me huic operi finis imponi. Sed quia multi sunt, quibus servire nos convenit, qui omnia depulsa esse non putant, nisi locis suis etiam singula pertractentur, residua sermonis tui breviter ex ordine refellenda percurram.

II. Quidquid de Cypriani venerabilis martyris, et de quorundam¹ Orientalium litteris inserendum putasti, quod eis placuerit apud hæreticos et schismaticos datum improbare baptismi sacramentum, nihil impedit causam nostram, si eam Ecclesiam retinemus, quam non deseruit Cyprianus, etiam cum multi ejus collegæ in hanc senten-

¹ De litteris forte Firmiliani Cæsareæ Cappadociæ episcopi Cypriano inscriptis, et inter Cyprianicas vulgatis, quibus Iconiensis concilii pro baptizandis hæreticis acta narrantur. Eandem de hæreticorum baptismo sententiam tulit Synnaldense concilium eodem fere tempore celebratum. Sed suum istud iudicium Orientales postmodum correxerunt, ut hic legitur infra. Vide Eusebium, lib. vii, cap. 3, et Nicephor. lib. vi, cap. 7, 8 et 9.

tiam consentire noluisent. Nam et in ipso concilio dixit : » Neminem judicantes, nec a jure communionis aliquem, si diversum senserit amoventes. » Et eandem epistolam ad Jubaianum ita conclusit : « Hæc tibi, charissime, pro nostra mediocritate respondimus, nemini præscribentes aut præjudicantes, quominus unusquisque episcoporum quod putat faciat, habens arbitrii sui liberam potestatem, etc. » In his ergo nos interim deputa, quibus illud non potuit persuadere Cyprianus, a quibus tamen etiam in hac re diversa sentientibus, communionem suam minime separavit. Majores autem vestri, quibus tale testimonium perhibuisti, « quod ab Orientalium propterea communionem discreti sunt, quia illi suum iudicium resciderunt, quo eis placuerat de ista baptismi quæstione Cypriano atque illi Africano concilio consentiri oportere, » contra Cyprianum fecerunt. Debuerunt enim cum collegis suis etiam in hac quæstione diversa sentientibus tenere communionis unitatem, quod in suis litteris fecisse legimus Cyprianum¹. Respondent, « ideo eum sic loqui voluisse, ne fortasse excommunicationis timore deterriti, non audent libere dicere quod sentirent, non quia cum eis esset in communionem mansurus si diversa sensissent : » ubi aperte dicunt Cyprianum esse mentitum. Si enim dicebat, « Neminem judicantes, nec a jure communionis aliquem si diversa senserit amoventes, » quod eum dixisse conscripta indicant Gesta concilii; et tamen si quisquam eorum, quibus ea dicebat, diversum sentire se ostenderet, non cum eo fuerat sacramenta Christi communicaturus : procul dubio mentiebatur, qui talia dolose, non veraciter promittebat; et quod est in eo mendacio deterius simplicitatem fratrum duplici corde fallebat, cum præsertim et scribebantur quæ dicebantur. Nam quicumque ab illo concilio

¹ Vide lib. in de Baptism. contra Donatist. cap. 3, et lib. vi, cap. 7.

diversum sensisset, quomodo posset ab ejus ore damnari vel excommunicari, cum ejusdem concilii pro se principium recitaret? Quis ergo de Cypriano tolerabilius sentit utrum nos, qui eum dicimus in obscura de baptismo quæstione hominem falli potuisse; an vos, qui eum dicitis in promittenda christiana communione episcopum fallere voluisse, non unum aliquem fratrum, sed universam episcopalem societatem: quod si et vobis de illo credere nefas est; vestri majores contra ejus sententiam fecerunt, qui se ab Orientalium communione, quod de hac re diversa senserint, dividerunt.

III. Proinde si omnino jam credendum sit, quinquaginta episcopis Orientalium id esse visum, quod septuaginta Afris vel aliquanto etiam pluribus, contra tot milia episcoporum, quibus hic error in toto orbe displicuit; cur non potius etiam ipsos paucos Orientales suum iudicium correxisse dicamus, non ut tu loqueris rescidisse? Sicut enim laudabile est a vera sententia non moveri, ita culpabile persistere in falsa: quam nunquam tenere prima laus est, secunda mutare; ut aut ex initio vera permaneat, aut mutata falsa vera succedat. Neque nunc ad nostram pertinet quæstionem, quale sit quod pars christiani orbis maxime cum Orientalibus sensit. Si enim hoc verum, si hoc tenendum atque servandum est, quod de baptismo tenemus atque servamus; duo mala vestra vobis objicimus: unum quod erratis in baptismi quæstione, alterum quod vos ab eis qui de hac re verum sentiunt separatis. Si autem, ut secundum vos loquar, hoc est in ea quæstione verum, quod ipsi sentitis; illo certe crimine maculamini, quod ab Ecclesia recessistis, propter cujus pacem sicut Cyprianus et fecit et monuit, etiam diversa sentientes ferre debuistis.

IV. Nunc exclama quod ego dixerim, « Nihil inter fi-

delem perfidumque discernas; idem tibi pius atque impius videatur: » quod ego non dixi¹. Sed plane illud dixi, unde tu quasi hoc dicerem exclamare voluisti, et dicere quod non dixi, « Sive, inquam, a fidei, sive a perfido dispensatore sacramentum quisque percipiat. » In qua sententia non nihil inter fidelem perfidumque discrevi, nec jussi ut idem cuique pius atque impius videatur: sed idem sacramentum pium et impium posse habere; quod nec tu negas, qui saltem post impios occultos baptizandum non esse concedis. Proinde sine causa conjungis et dicitis¹, « Nihil prodest bonis moribus vivere, quia quidquid justo licet, potest et injustus implere; » quia et falsum est, et a me dictum non est. Boni quippe mores vitam bonorum malorumque discernunt, et ad diversa perducunt. Nec quidquid justo licet, potest et injustus implere; quia justus implet legem Christi per dilectionem, unde injustus alienus est; potest tamen aliquid quod et justus implere, ut et ipse baptizet, si nihil aliud, certe cum latet: sicut etiam illi possunt Dei mondata prædicare sicut justus, sed non secundum ea vivere sicut justus, de qualibus dictum est, « Quæ dicunt facite, quæ autem faciunt facere non » lite². »

V. Sed fac injustum non latentem et nonnullis cognitum bonis per aliquam seditiosam factionem de Ecclesia non posse separari. Audi Cyprianum, tolera zizania, esto frumentum. Quam tibi bene sonare visa sunt, quæ in una re varie repetisti. « Quid hoc præcepto, inquis, dici iniquius potest? purificet alium maculosus, abluat sordidus, emundet immundus, det infidelis fidem, criminosus faciat innocentem? » Breviter respondeo, Nec maculosus, nec sordidus, nec immundus, nec infidelis, nec criminosus est Christus, qui dilexit Ecclesiam, et se ipsum tradidit

¹ Vide lib. 1 contra Petilian. cap. 6. — ² Matth. xxiii, 3.

pro ea, mundans eam lavacro aquæ in verbo¹, faciens nos certos de bonis suis, ne malis vitiaremur alienis. Nam ecce cum minister iniquus occultus est, a quo tamen datum baptismum non rescindis; nonne omnia tibi verba tua ista replicari possunt, quia et purificat maculosus, et abluit sordidus, et emundat immundus, et dat infidelis fidem, et criminosis efficit innocentem? « Non, inquis, ipse, sed fama ejus bona quamvis inanis et falsa. » Hinc non vis ut ego exclamem, O scelus, o portentum, non sicut ait quidam in ultimas terras exportandum, sed potius extra omne cœlum et terras, si fieri possit abigendum². Non te ipsum dico, quem correctum volo; sed hunc errorem, a quo te corrigi cupio. Ita-ne ad mundandum hominem, quando boni ministri defuerit vera vita, tunc mali ministri falsa sufficit fama, quæ hoc efficiat quod efficeret bona vita, ut ad hominem sanctificandum quando ministri latet iniquitas, ministra Deo militet falsitas? Hoc totum ideo, ne dicatis quod dicimus, Sive a fidei, sive a perfido dispensatore sacramentum quisque percipiat, non sanctificat nisi Deus.

VI. Deinde commemoras verba mea, quod dixerim³: « Semper Christus det fidem, Christus sit origo Christiani, in Christo radicem Christianus infigat, Christus Christiani sit caput. » Dixi plane, et dico: nec tu omnino respondere potuisti. Videris enim quasi succubuisse tanto ponderi veritatis, cum subjecisti: « Hoc et nos suademus, hoc volumus. » Deinde rursus supponis hominem in quo spem constituat accepturus: « Sed quærimus, inquis, per quem hoc melius fiat? » Et quia sine ministro nec nos dicimus posse hominem baptizari, quæris a me, utrum-ne melius injustus sit minister, an justus? Ubi respondeo, ad

¹ Ephes. v, 25. — ² Cicer. Act. 1 in Verrem. — ³ Vide lib. II, contra Petilianum, cap. 5.

hoc esse melius, ut justus minister sit, quod infirmitas hominis, cui sine exemplo laboriosum est et difficile quod imperat Deus, imitatione boni ministri ad vitam bonam facilius erigatur. Unde dicit apostolus Paulus: « Imitatores mei estote, sicut et ergo Christi¹. » Ad hominem vero baptizandum et sanctificandum, si tanto est melius quod accipitur, quanto est melior per quem traditur, tanta est in accipientibus baptismorum varietas, quanta in ministris diversitas meritorum. Si enim, quod sine controversia creditur, melior erat Paulus quam Apollo, meliorem baptismum dedit, secundum istam vestram vanam perversamque sententiam: et si meliorem baptismum dedit, profecto eis quos a se non baptizatos gratulatur, invidit. Porro si inter bonos ministros cum sit alius alio melior, non est melior baptismus qui per meliorem datur, nullo modo est malus, qui etiam per malum datur, quando idem baptismus datur. Et ideo per ministros dispares Dei munus æquale est, quia non illorum, sed ejus est. Non ergo, sicut inaniter inveheris, nihil inter fidelem perfidumque discernimus: sed discernimus humana merita, non sacramenta divina: quæ tu quoque vi veritatis adductus et hæreticæ intentionis oblitus, nobis et vobis non alia, sed una eademque esse dixisti.

VII. Quomodo dicis: « Hoc et nos suademus et volumus, ut semper det Christus fidem, Christus sit origo Christiani, in Christo radicem Christianus infigat, Christus Christiani sit caput? » cum defendas litteras Petiliani, ubi apertissime cum baptizantis meritum commendaret, quantumque ad dandum baptismum valeret humana justitia, pro suscepta causa conaretur ostendere: « Conscientia, inquit, sancte dantis attenditur, quæ abluat accipientis². Nam qui fidem sciens a perfido sumpserit, non fidem per-

¹ Cor. iv, 16. — ² Vide lib. I contra Petilian. cap. 1 et 2.

capit, sed reatum. » Et tanquam ei diceretur, Unde hoc probas? secutus adjunxit¹: « Omnis enim res origine et radice consistit; et si caput non habeat aliquid, nihil est. » Quid obsecro, quia incidisti in defensionem temerariæ falsitatis, nebulas manifestis rebus moliris offundere? Aperte dicit homo, originem, radicem, caputque hominis regenerandi per baptismum non esse posse, nisi cujus ministerio baptizatur: et tu dicis: « Hoc et nos volumus, ut Christus sit origo et radix caputque Christiani: sed quærimus per quem hoc melius fiat. » Hoc aliud est quod dicis, aliud quod dixit Petilianus: hoc quod dicis etiamsi verum sit, non hoc est quod ille dixit.

VIII. Proinde si hoc et tu vis, ut Christus sit origo et radix et caput Christiani; Petiliano resiste, non mihi: « Quoniam neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, » sed qui incrementum dat Deus². » Quod ego ex Apostolo cum in meis litteris posuissem, ita tu respondere voluisti, ut diceres: Dei quidem dare est incrementum, sed sicut qui plantat et rigat, non nisi colonus, fidelis et diligens quæritur, sic etiam in sacramento baptismatis non nisi fidelis et justissimus operarius adhibetur. » Quasi vero quod infidelis colonus plantaverit, propter ejus infidelitatem non germinet vis seminis, et fecunditas terræ cœlique temperies hanc efficaciam divinitus non acceperint, ut ad propagandos fructus plantatorem vel rigatorem operarium tantummodo expectent, qua mente operetur, qua laboret intentione non curent, utrum dominum agri fideliter diligat, an sua non illius lucra conquirat. Adjungis etiam testimonium propheticum dicens, « Dabo vobis pastores » secundum cor meum, et pascent vos, pascentes cum disciplina³. » Scio, completum est: tales Apostoli fuerunt, tales etiam nunc etsi pro Ecclesiæ latitudine perpauca, non

¹ Vide liv. I contra Petilian. cap. 4. — ² I Cor. III, 7. — ³ Jerem. III, 15.

tamen desunt. Sed quid etiam per Ezechielem prophetam dicatur adversus pastores malos, debuisti quærere, legere, cogitare. Ibi enim dicit: « Ego pascam, non pastores⁴. »

IX. Proinde et per pastores bonos et pastores malos cum verbum suum sacramentumque dispensat, ipse pascit; quia de se ipso ait, ut sit unus grex et unus pastor². « Bonum est enim confidere in Dominum, quam confidere in hominem³. » Et, « Maledictus omnis qui spem suam ponit in homine⁴. » Quod a me in illa epistola commemoratum, sic te intelligere ostendis, ut ideo magis te dicas justum, et fidelem, per quem hoc sacramentum celebretur, inquirere: « quia spem et fiduciam Dei, non hominis habes; Dei esse autem fidem atque justitiam, quam semper in ministris ejus attendis. » Hoc verum dicis, quia bonorum omnium nihil habemus quod non accipimus; et ideo fides et justitia nobis a Deo est⁵. Sed cum dicis, hanc tibi Deum dare non posse, nisi habeat eam homo per quem baptizaris, spem profecto in homine ponis, qui utrum sit justitiæ particeps, nescis; et si non est, tunc famam ejus attendis, et cum famam bonam de malo latente repereris, ad sanctificationem tibi sufficere credis. Obsecro te si fiduciam Dei, non hominis habes, et ideo magis ut justus et bonus et fidelis sit per quem hoc sacramentum celebratur inquire, quia Dei est fides atque justitia; numquid Dei est etiam falsitas famæ, quam si habeat bonam minister malus, hanc tibi dicis in tua sanctificatione sufficere? Jam mallet in hominem confideres, unde te vehementissime prohibebam, quam in famæ ipsius falsitatem. Homo enim qualiscumque sit, quantum ad id quod homo est attinet, Dei creatura est: nulla vero fal-

¹ Ezech. XXXIV, 13. — ² Joan. XI, 16. — ³ Psal. CXVII, 8. — ⁴ Jerem. XVII, 5. — ⁵ I Cor. IV, 7.

sitas Dei creatura est. Porro si maledictus est qui spem suam ponit in homine, quanto magis qui spem suam ponit in falsitate opinionis humanæ, ut in illud aliud incidat quod scriptum est: « Qui fidit in falsis, hic pascit ventos¹: » id est, fit esca spiritibus malis.

X. « Si datum, inquis, a quocumque et quomodocumque baptisma rescindi non debet, cur post Joannem Apostoli baptizaverunt? » Quanto vehementius ita proponitur: Si post Joannem Apostoli baptizaverunt, cur non etiam post quemlibet sanctum baptizat vel melior vel æqualis? ut vel hinc intelligere cogaris, ad istam quæstionem non pertinere baptismum Joannis? « Et Judæis, inquis, a Moyse baptizatis Petrus dixit: « Pœnitementi, et baptizetur » unusquisque vestrum in nomine Jesu Christi². » Si propterea jam baptizati erant Judæi, quia Moyses per mare Rubrum ante tam longum tempus parentes eorum baptizaverat³; qui de Christianis baptizatis nascuntur, sine causa hodie baptizantur: et tamen dicis ista, et scribis ista: audiris et legeris, et putaris respondere Litteris nostris: quasi hoc sit respondere potuisse, quod est tacere noluisse.

XI. Nec illud quod prætereundum putasti: refellisti principio hujus Epistolæ, sicut tibi videris, quod a me dictum est⁴: « Si errabant illi qui volebant esse Pauli, quæ tandem spes eorum est qui volunt esse Donati? » Quis enim non videat hinc esse istam divisionem factam, hinc hodieque in hac peste persistere, dum in hominis justitia spes ponitur, ut tunc sit acceptabilis baptismus Christi, si ab homine justo quisque tinguatur? Contra quem errorem, adversus eos qui jam schismata propter diversa merita hominum facere cœperant, clamat ipse Paulus:

¹ Prov. x, 4. — ² Act. ii, 38. — ³ Exod. xiv, 22. — ⁴ Vide lib. i contra Petilian. cap. 4.

« Gratias ago Deo, quia neminem vestrum baptizavi, ne » quis dicat quod in nomine meo baptizavi¹: » quid aliud insinuans, nisi baptismus Christi nisi ejus non esse in cujus nomine datur, et ideo non fieri melius cum per meliorem datur, nec deterius per deteriolem.

XII. Frustra itaque deinceps exultas, et dicis: « Sequitur ut omnia illa quæ a sancto Petiliano (seu cujuslibet sermo est) scripta sunt, recte dicta concludam. » Ipsa enim verba quæ velut recte dicta concludis, non se recte dicta convincunt; quia nec « conscientia sancte dantis attenditur, quæ abluat accipientis, » cum maculosa dantis occulta est. Ibi victus, cum veritati acquiescere debuisses, ad falsam ejus famam, tanquam ad deceptum mendacio infelicem judicem provocasti: quia neque attenditur conscientia, quando fama ejus attenditur, et tam non potest falsa cujusquam fama quam nec mala vita quisque mundari; et nemo fidem christianam sumit ab homine, nec perfido nec fideli, sed ab illo de quo scriptum est: « Fide » mundans corda eorum¹. » Qui si per fidem audit quid credendum sit, eum quidem imitatur, non tamen ab eo justificatur. Nam si minister justificat impium, consequens est ut etiam in ministrum recte credatur: Apostolica quippe clara et certa sententia est: « Credenti in eum qui » justificat impium, deputatur fides ejus ad justitiam². » Proinde si minister non audet dicere: Crede in me: non audeat dicere: Justificaris a me.

XIII. Jam vero quod sequitur⁴: « Omnis res origine et radice consistit; et si caput non habeat aliquid, nihil est: » si origo et radix et caput baptizati, baptizans minister est, Christus non est; si Christus est, ille non est. Denique cum minister occultus est malus, quæ origo, quæ radix,

¹ 1 Cor. i, 14. — ² Act. xv, 9. — ³ Rom. iv, 5. — ⁴ Vide lib. i contra Petilian. cap. 4.

quod caput est baptizati? an falsa ejus fama? Hoc quidem Cresconius dicit, sed veritas contradicit. Ergo si tunc origo et radix et caput Christus est, ipse est etiam quando minister est bonus, ne quod absurdissimum est, melior sit conditio baptizati per occultum malum, quando Christus est caput, quam baptizati per manifestum bonum, si tunc minister est caput. Hoc et de bono semine dixerim. Sequitur enim ¹: « Nec quidquam bene regenerat, nisi bono semine regeneretur. »

XIV. Quæ vero sequuntur ex Epistola Petiliani abs te posita, ubi ait: « Quæ cum ita sint, fratres, quæ potest esse perversitas, ut qui suis criminibus reus est, alium faciat innocentem, cum scriptum sit: « Arbor bona bonos fructus facit, et arbor mala malos fructus facit? » « Numquid colligunt de spinis uvas? » Et iterum: « Omnis homo bonus de thesauro cordis sui producit bona, et malus homo de thesauro cordis sui profert mala ³: » satis aperteque convincunt, Petilianum hæc omnia non retulisse nisi ad hominem per quem baptismus ministratur, ut ipse intelligatur, si innocens est, facere innocentem quem baptizat; ipse sit bona arbor cujus fructus sit qui baptizatur; ipse bonus homo, de cujus cordis thesauro procedit sanctificatio baptizati. Ac per hoc cum iste occultus est malus, dic mihi a quo fit ille innocens? dic mihi cujus erit arboris fructus? dic mihi de cujus cordis thesauro sanctificabitur baptizatus? Aut si tunc effectorem innocentiae suæ, tunc arborem de qua fructus bonus nascatur, non hominem ministrum baptismi meretur habere, sed Christum; feliciter incidit in ministrum latentem malum, quam si incidisset in manifestum bonum. Quod si absurdissime atque insanissime dicitur: Christi fructus est

¹ Vide lib. 1 contra Petilian. cap. 7 et 8. — ² Matth. vii, 17. — ³ Id. xii, 35.

qui ejus baptismo sanctificatur, cujuslibet ministri opere baptizetur. Nisi forte ad consilium tuum recursurus est, quando incurrit in ministri conscientiam maculosam et occultam, ut ei de qua nascatur arborem ostendas, falso bonam mali hominis famam: cujus radicem si quæsieris, inuenies fallentis astutiam; de qua si potest nasci fructus bonus, quod absit, mentitus est Christus, qui dixit: « Non potest arbor mala fructus bonos facere ¹. » Sed quia verum dixit Christus, habeat homo bonus tanquam bona arbor bonum fructum, opus bonum; sicut homo malus tanquam mala arbor malum fructum, opus malum: qui autem baptizatur, non de cujusquam hominis, sed de Spiritu Christi nascatur, si vult esse fructus qui vento non corrumpatur, et arbor quæ non eradicetur. Quæ cum ita sint, cum tu dixeris: « Ergo sequitur ut omnia quæ a sancto Petiliano (seu cujuslibet sermo est) scripta sunt, recte dicta concludam: » puto quia ego potius illa omnia non recte dicta concludo.

XV. Jam nunc videamus quod deinde in Epistola tua contexuisti, quomodo te Optati causam et Maximianistarum, quin imo, ut abs te doctior fiam, Maximianensium, vestri docuerunt. Et de Optato quidem, de quo nihil conscriptum valeo recitare, quodlibet sentias, facile cedo. Unum illud scio: si vera sunt quæ de illo, ut non dicam ostendebatur, certe tamen dicebantur, nec ipse erat bonus, nec famam habebat bonam; unde quicumque per eum baptizati sunt, nec conscientia ejus secundum Petilianum, nec fama ejus secundum te, abluere potuerunt: si autem falsa mala ejus, sicut sæpe assolet, invida fama jactavit; vide quam recte non facile credamus, quod nunquam nobis de traditoribus quos accusatis probare potuistis: quia solet etiam de bonis mala fama mentiri.

¹ Matth. vii, 18.

Si ergo non illorum innocentia, non denique quod verum atque firmum est, Dei gratia et non nostra conscientia ratum nobis baptismum facit, faciat saltem sententia tua.

XVI. Tu enim cum de Optato loquereris dixisti: « Ego quidem Optatum nec absolvo, nec damno. » Si hoc ego, imo non tantum ego, sed omnis Africana catholica Ecclesia, quanto magis etiam transmarina tam longe lateque diffusa, de Cæciliano et ejus ordinatoribus dicat: Ego illos nec absolvo, nec damno: parum-ne putas esse illis quos ii baptizaverunt, quorum nemo unquam Cæcilianum vidit, quod de Optato sufficere credis eis, quos ille etiam suis manibus baptizavit? An quia de Cæciliano parentum vestrorum concilium recitatis, de Optato autem nullum recitatur a nobis; ideo putas nulli nostrum licere dicere: Ego Cæcilianum nec absolvo, nec damno: quod tibi licuit de Optato? Sed factum est pro Cæciliano posterius iudicium¹ transmarinum, vestris apud Constantinum imperatorem ut fieret instantibus. Aut si ecclesiastica iudicia, quæ prius facta fuerint, jam convelli non possunt; quid de Primiano facturi estis vestro episcopo Carthaginensi, contra quem primo centum², plures utique quam de Cæciliano iudicaverunt, eique abrogato episcopatu Maximianum pro illo constituerunt³? Nonne Primianus posteriore iudicio nititur, quod pro illo factum est in oppido Bagaïensi, secundum quod iudicium non vult de se dubitari, sed ab omnibus vobis se extorquet absolvi? Unde et nos secundum posterius de Cæciliano iudicium prorsus eum incunctanter absolvimus. Sufficit tamen ad causam, si hoc de illo dicamus, quod tu de Optato dixisti: Nos Cæcilianum nec absolvimus, nec damnamus. Viderint illi, seu

¹ Romanum videlicet et Arelatense. — ² In Cabarsussitano concilio. — ³ Vide Enarrat. in Psal. xxxii, Serm. 11, num. 20.

vestri, seu nostri, quemadmodum de illo iudicaverint: ipsi suarum sententiarum rationem reddant, ipsi portent seu mali seu boni sui operis sarcinam: nobis de alienis factis saltem dubitare permittite, ne cogamur in nobis ea sacramenta damnare, de quibus non licet dubitare. Sed jam dixi, senti de Optato quod vis: neque enim est unde convincamus eum, qui non apud acta commisit; quæ tamen ita commisit, ut inter Gildonis satellites præcipuus haberetur, teneretur, moreretur. Numquid etiam de Feliciano et Prætextato sociis Maximiani, quos trecenti et decem episcopi vestri cum cæteris similiter nominatim expressis, una eademque sententia Bagaïtani concilii damnaverunt, eosdemque non post parvum tempus cum omnibus quos damnati baptizaverunt, sicut fuerunt, episcopos susceperunt, quodlibet vobis garrere permittitur?

XVII. Quocirca quæcumque in nos sive in nostros quasi parcendo et prætereundo dixisti, sine nominibus, sine testibus, sine ullis omnino documentis, partim culpando quæ culpanda non sunt, partim quæ culpanda sunt non probando, supervacaneum est velle purgare. Istos, istos iterum attende, Felicianum Mustitanum et Prætextatum Assuritanum aliquanto diligentius intueri, quorum totam causam suo loco ita¹, si Dominus permiserit, explicabo, ut etiam si nimius hostis veritatis esse volueris, vestrorum mendacium defendere vel negare non possis: sed nunc interim secundum hoc mihi placet agere quod tibi dixerunt; nondum discussio quam verum dixerint, nondum ostendo quam mira impudentiæ cæcitate mentiti sint. « Certe cum de iis, quos Maximinianistas appellavi, et damnatis vestrorum concilio et receptis, in Epistola mea perlegeres, sicut scribis, valde permotus es: « quippe cum adhuc (verbis enim tuis utar), « quod haberet

¹ Vide infra, toto lib. IV.

veritas ignorares. Denique statim, sicut narras¹, ex vestris episcopis diligentius inquisisti; atque ipsis docentibus, et decretum concilii, et sententiam in eos qui damnati sunt dictam, et rei totius ordinem cognovisti. » Et quia et me quid gestum sit ignorare credebas, quid veritas haberet hortatus ut discerem, ita deinceps cuncta narrasti. Vide quia in hac causa verba ipsa tua pono ex Epistola tua, sunt enim mihi pernecessaria.

XVIII. « Cum quam plurimos, inquis, episcopos error sibi Maximiani sociare contenderet, contracto a nostris concilio, in eos omnes qui in ejus schismate perstitissent, prolata sententia est: quam tu quoque te legisse testaris. Quæ cum sententia consensu omnium firmaretur, placuit tamen, inquis, decreto concilii dilationem temporis dari, intra quod si quis corrigi voluisset, innocens haberetur. « Sic factum est, inquis², ut non solum duo illi quos memoras, sed etiam multi alii purgati atque innocentes se Ecclesiæ reddidissent. Quorum ideo baptisma rescindi non debuit, quia intra diem præstitutum restituti peremptoria sententia non tenerentur; nec cum baptizarent fuerunt ab Ecclesia separati, quippe nec dum transacti temporis definita meta disjuncti. Hi autem qui etiam post prædictum diem cum Maximiano pertinaciter perstiterunt, sententia damnationis retenti, simul et baptisma et Ecclesiam perdiderunt. » Hæc verba tua certe, mi Cresconi, cognoscis ex Epistolæ tuæ contextione expressa.

XIX. Proinde quæro abs te: « Si nondum fuerant ab Ecclesia separati, quomodo in eos omnes qui in Maximiani schismate perstitissent, prolata sententia est, quæ cum consensu omnium firmaretur, placuit tamen decreto concilii dilationem temporis dari, intra quod si quis corrigi voluisset, innocens haberetur? » Quibus verbis osten-

¹ Vide infra, lib. iv, cap. 27. — ² Prætextatus et Felicianus.

dis, eorum qui in Maximiani schismate perstitissent, si quis intra dilationem temporis corrigi voluisset, innocens haberetur. Corrigeretur ergo, si quis corrigi voluisset, ab illo schismate in quo cum Maximiano perstiterat: proinde antequam corrigeretur, in schismate erat, in quo perstiterat, quamvis in eo, quia intra placitum tempus correctus est, non pertinaciter perstitisset. Nam et posterioribus verbis paulo post ita distinguis: « Hi autem qui etiam post prædictum diem cum Maximiano pertinaciter perstiterunt, sententia damnationis retenti, simul et baptisma et Ecclesiam perdiderunt: » dicens utique, « pertinaciter perstiterunt, » ostendis etiam illos qui correcti sunt perstitisse, sed non pertinaciter. In quos simul omnes prolata est illa sententia, qua consensu omnium confirmata, placuisse tamen dicis decreto concilii dilationem illam temporis dari. Quomodo igitur in Ecclesia erant, qui, antequam corrigerentur, in schismate cum Maximiano perstabant? Quod si in Ecclesia non erant, quia in schismate erant, quomodo baptizabant? Deinde quomodo factum est, sicut dicis, ut non solum illi quos memoravi, sed etiam multi alii purgati atque innocentes se Ecclesiæ reddidissent, si ab Ecclesia non erant separati? Cui si reddiderunt, unde non recesserunt? Aut si recesserunt, dic, quæso, antequam se Ecclesiæ reddidissent, quo jure baptizaverunt? « Quorum ideo, inquis, baptisma rescindi non debuit, quia intra diem præstitutum restituti, peremptoria sententia non tenerentur. Restituti, » quo? Evigila, obsecro, dic nobis, quo restituti? Profecto dicturus es, in Ecclesiam, cui se illos reddidisse dixisti. Quisquam-ne restituitur in Ecclesiam, qui non fuerit ab Ecclesia separatus? Quisquam-ne ab Ecclesia non separatus quamlibet paucos dies persistit in schismate? Quisquam-ne ab Ecclesia non separatus se post tempus quamlibet parvum reddit Ecclesiæ?